

بررسی رابطه بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری

رضوان حجازی^۱، حسین رجب‌دُری^{۲*}، امیررضا خانی‌ذلان^۳

چکیده

آگاهی و نگرش زیست‌محیطی موضوع مهمی برای حسابداران، با توجه به نقش اثرگذار آن‌ها در سازمان است. آگاهی می‌تواند به جلب حساسیت به مسائل زیست‌محیطی کمک کند. نگرش نیز چون ارزش‌ها و نگرانی‌های نسبت به محیط زیست را مستحکم و به مشارکت فعال در حفاظت و بهبود آن‌ها کمک می‌کند، دارای اهمیت است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری است. این مطالعه پیمایشی- کاربردی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری سطح کشور است. نمونه پژوهش شامل ۱۱۹ نفر از دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری مقطع‌های مختلف تحصیلی در کشور است. ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر پرسشنامه است و برای تحلیل یافته‌ها پس از بررسی نرمال بودن داده‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲، در قالب ۷ فرضیه از آزمون‌های پارامتریک رگرسیون خطی تک‌متغیره، T تک نمونه‌ای، T مستقل و تحلیل واریانس استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، اما سایر فرضیه‌های پژوهش مبنی بر بالاتر از متوسط بودن سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان، تفاوت بین سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان زن و مرد و تفاوت بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان مقطع‌های مختلف تحصیلی تأیید نشد. با توجه به اهمیت مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، باید برنامه‌ریزی‌های لازم توسط مراکز آموزشی و دانشگاهی برای افزایش آگاهی و نگرش زیست‌محیطی صورت پذیرد تا حسابداران و دانشجویان این رشته به این مهم توجه کرده و ضمن حفاظت بیش‌تر از محیط زیست، نسبت به حفظ منابع و حقوق نسل‌های آتی نیز آگاهی بیش‌تری داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: آگاهی، نگرش، حسابداری پایدار، توسعه پایدار، مسئولیت اجتماعی.

۱. استاد حسابداری، دانشگاه خاتم، تهران

۲. دانشجوی دکتری حسابداری و عضو باشگاه پژوهشگران جوان

و نخبگان، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس

۳. دانشجوی دکتری حسابداری و عضو باشگاه پژوهشگران جوان

و نخبگان، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۶/۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۹/۱

* نویسنده مسئول: حسین رجب‌دُری

Hosrado@gmail.com

مقدمه

اهمیت بحث آموزش و گسترش موضوع‌های زیست‌محیطی به حدی است که سازمان ملل متحد در برنامه جهانی اقدام برای جوانان، توسعه پایدار را به عنوان یک عنصر کلیدی در پیشرفت جوانان مورد تأکید قرار داده است، زیرا آن‌ها از علاقه ویژه‌ای به حفظ محیط زیست برخوردارند، زیرا این مسأله، به گونه مستقیم بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد (سازمان ملل، ۲۰۱۰). این امر به گونه ضمنی نشان می‌دهد که جوانان، توانایی اجرای سیاست‌ها و تغییرهای مورد نیاز به سمت پایداری را دارند که این موضوع، آنان را به عنوان یک گروه هدف در بحث توسعه پایدار به ویژه در کشورهای در حال توسعه، قرار داده است (وی و همکاران، ۲۰۱۷). در این زمینه، آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دارای اهمیت زیادی است. یونسکو در یک کنفرانس بین دولتی در مورد آموزش محیط زیست، در زمینه مسائل توسعه پایدار، آگاهی را به عنوان یک هدف مطرح کرد، زیرا آگاهی می‌تواند به جلب حساسیت به مسائل زیست‌محیطی کمک کند و یا مسائل دیگر مرتبط با آن را تقویت نماید (یونسکو، ۱۹۷۷). نگرش‌ها نیز به دلیل اینکه ارزش‌ها و نگرانی‌های نسبت به محیط زیست را مستحکم خواهد کرد و به مشارکت فعال در حفاظت از محیط زیست و بهبود آن کمک خواهد کرد، دارای اهمیت است (وی و همکاران، ۲۰۱۷). بر اساس یافته‌های پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه توسعه پایدار و مسائل مرتبط با محیط زیست، آگاهی بسیار مهم است، زیرا قبل از درک تثبیت می‌شود و به وسیله آن می‌توان دانش را به فرد دیگری منتقل کرد (احمد و همکاران، ۲۰۱۲). در مقابل، برخی پژوهشگران بیش‌تر بر اهمیت سنجش نگرش‌ها در مسائل توسعه پایدار تأکید می‌کنند (توماس، ۲۰۰۵).

در این زمینه، از آنجا که مؤسسه‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها یک بستر مناسب برای اهداف آموزشی هستند، بنا به نظر برخی پژوهشگران، افزایش پژوهش‌های مربوط به توسعه پایدار با توجه به منافع اقتصادی آن، علاقه جوانان به تحصیل و پژوهش دانشگاهی را به اوج خود رسانده است (آلتتر و میشلسون، ۲۰۰۵). از این‌رو، مؤسسه‌های آموزش عالی و دانشگاه‌ها که به گونه معمول تحت سلطه جوانان است، می‌توانند مکانی برای ارائه ایده‌ها و تغییرها باشند تا به صورت توسعه مثبت رخ داده و بتوانند به پیشرفت اقتصادی و سیاسی کمک کنند (حسن و لهما، ۲۰۰۶).

هدف این پژوهش، بررسی رابطه آگاهی و نگرش زیست‌محیطی در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری است. از آنجا که حفظ محیط پیرامونی و توسعه پایدار و رعایت آن در سازمان ضرورت دارد و حسابداران نیز به عنوان یک عنصر مهم در سازمان، می‌توانند در راستای رسیدن به آن اهداف گام بردارند (نمازی و همکاران، ۱۳۹۶)، لذا ضروری است که این موضوع

در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری بررسی شود. افزون بر آن، دلیل اصلی توجه به عامل‌های زیست‌محیطی در حسابداری، اهمیت تئوری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و توجه به محیط پیرامونی و مباحث روز حسابداری است. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به ظهور یک جنبش اشاره دارد که به دنبال وارد کردن عامل‌های محیطی و اجتماعی در تصمیم‌های تجاری شرکت‌ها و استراتژی‌های تجاری و حسابداری با هدف افزایش عملکرد اجتماعی و محیطی در کنار بعدهای اقتصادی است، به گونه‌ای که برای واحد تجاری، جامعه و محیط مفید و سودمند باشد (مک‌کینلی، ۲۰۰۸). لذا پرسش اصلی این پژوهش را می‌توان به این صورت بیان نمود که آیا بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری رابطه معناداری وجود دارد؟ همچنین، سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست در چه سطحی قرار دارد؟ افزون بر آن، آیا بین سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر؟

در ادامه، ابتدا مبانی نظری پژوهش مطرح شده و سپس پیشینه داخلی و خارجی بیان شده است. پس از آن روش پژوهش آورده شده و با بحث و نتیجه‌گیری، پیشنهادها و محدودیت‌های پژوهش پایان یافته است.

مبانی نظری

یکی از محورهای مهم توسعه پایدار، حفظ محیط زیست است. به دلیل حجم و گستردگی مسائل زیست‌محیطی و با توجه به اینکه ریشه برخی از مشکل‌های زیست‌محیطی رفتار شهروندان در برابر طبیعت است، باید از مشارکت عمومی در جلوگیری از بحرانی شدن یا کاهش و حل مسائل زیست‌محیطی استفاده شود (سبزه‌ای و همکاران، ۱۳۹۵). اولین شرط مشارکت اجتماعی در محیط زیست "آگاهی" است. اصل دهم قطعنامه ریو سازمان ملل که در ارتباط با محیط زیست و توسعه پایدار است، درباره آگاهی و مشارکت مردم در رابطه با مسائل زیست‌محیطی بیان می‌دارد: "مسائل محیط زیست در هر سطحی که باشد باید به بهترین وجه با مشارکت مردم و اهالی ذی‌نفع بررسی و کنترل شود. در سطح ملی مردم باید به اطلاعات مناسبی درباره محیط زیست خود و اقدام‌های مسئولان در رسیدگی به آن دسترسی داشته باشند. دولت‌ها نیز باید آگاهی عمومی را تسهیل و تشویق نموده و با اطلاع‌رسانی فراگیر، از مشارکت هرچه بیشتر مردم حمایت و آن را تقویت کنند. مردم هم باید به گونه عمومی به نشریه‌های حقوقی و نهادی درباره مسائل محیط زیست و اعمال و اجرای آنان دسترسی مؤثر داشته باشند و اطلاعات در

ارتباط با اقدام‌ها و روش‌های پیشگیری و اصلاح و رفع عوامل مضر محیط زیست نیز باید با شفافیت در دسترس عموم قرار گیرد" (سازمان ملل، ۱۹۹۲). البته در این زمینه، باید شیوه‌های رفتارهای توسعه محیط زیست شناسایی و مدیریت شود که این موضوع بحث چالش‌برانگیزی است که برخی پژوهشگران به پیچیدگی این مسأله اشاره کرده‌اند (کالموس و آگیمان، ۲۰۰۲). افزون بر آن، نگرش‌ها احساسات مخالف یا موافق با محیط است که شامل ارزیابی نگرش کلی نسبت به محیط زیست یا زیست‌بوم و یا به گونه خاص‌تر مانند نگرش نسبت به بحران انرژی و نگرش نسبت به کارهای زیست‌محیطی است. افزون بر نگرش، عامل به کار گرفتن آگاهی نیز اهمیت دارد که در تبدیل آگاهی به عمل مؤثر است (هینس و همکاران، ۱۹۸۶). در نتیجه، آگاهی بر درجه نگرش نسبت به انتخاب رفتار حامی محیط زیست تأثیر مستقیم دارد (سازمان ملل، ۱۹۹۲).

ارتباط توسعه پایدار و حسابداری نیز موضوعی است که اخیراً مورد توجه قرار گرفته است. در این زمینه، شرکت‌ها با فشار عمده‌ای از سوی قانون‌گذاران و نهادهای نظارتی مواجه هستند تا به شکلی پایدار رفتار کنند و باید در رابطه با روش‌ها و رویکردهای خود در این زمینه دیدگاه‌های شفاف و صحیحی داشته باشند (لوزانو و هویسینگ، ۲۰۱۱). همچنین، در رابطه با فعالیت‌های گوناگون صورت گرفته خود ارتباط مناسبی ایجاد نموده و نتیجه را به صورت ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بروز دهند (الکینگتون، ۱۹۹۸). بعد اقتصادی به گونه معمول نشان‌دهنده منابع و بازده مالی بوده و مورد اجتماعی با این مسأله ارتباط دارد که چگونه شرکت تنوع نیاز اجتماعی را مدنظر قرار می‌دهد. همچنین، بعد زیست‌محیطی نشان‌دهنده ارتباط متقابل با محیط طبیعی است (داب، ۲۰۰۷). از آنجا که مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت به یک فعالیت تجاری اصلی تبدیل شده است، می‌توان آن را به عنوان حوزه اصلی مدیریت همراه با بازاریابی، حسابداری و یا مسائل مالی لحاظ کرد (کراین و همکاران، ۲۰۰۸). از سوی دیگر، سازمان‌ها به شکل فزاینده‌ای، از نظر تأثیر بر اجتماع و محیط پاسخگو هستند که با تعداد رو به رشد قوانین، مقررات و جرائم در این حوزه می‌توان این واقعیت را درک کرد (هنری و جورنولت، ۲۰۰۸). بررسی و هدایت این موارد در حوزه مدیریت توسعه پایدار قرار دارد. مدیریت توسعه پایدار نیز به صورت ابزار ارزیابی عملکرد آخرین اطلاعاتی تعریف می‌شود که به مدیران کمک می‌کند تا مسائل مرتبط با پایداری را پاسخ گویند و اطلاعات ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی شرکت را ارائه داده و بیان کنند که چگونه شرکت‌ها فعالیت می‌نمایند تا بتوانند کارایی اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی خود را بهبود بخشند و کارآمدتر نمایند (داب، ۲۰۰۷).

با توجه به مطالب بیان شده، این انتظار وجود دارد که بین آگاهی و نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، ارتباط معناداری وجود داشته باشد. همچنین، با توجه به اهمیت آگاهی در زمینه رفتارها محیط زیستی و نقشی که دانشجویان و دانش‌آموختگان دختر می‌توانند در آینده به عنوان اعضای فعال جامعه در بخش‌های تولیدی، اجتماعی و اقتصادی و همچنین، اعضای اصلی خانواده‌ها به عنوان مادر در تربیت فرزندان و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای مدنی به نسل‌های بعد بازی کنند (سبزه‌ای و همکاران، ۱۳۹۵). لذا، این انتظار وجود دارد که سطح نگرش و آگاهی پاسخ‌دهندگان زن بیش‌تر از پاسخ‌دهندگان مرد باشد. افزون بر آن این انتظار وجود دارد که با افزایش سطح تحصیلات افراد، رفتارهای حساس‌تری نسبت به محیط زیست مشاهده گردد و در نتیجه، بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی مقطع‌های مختلف تحصیلی تفاوت معناداری وجود داشته باشد.

پیشینه پژوهش

یافته‌های پژوهش‌های داخلی نشان داد که برای نمونه، فردوسی و همکاران (۱۳۸۶) پژوهشی با عنوان "رابطه بین دانش محیط زیستی و رفتارها محافظت از محیط" انجام دادند. در این رابطه ۲۴۲ دانشجو از چهار رشته بهداشت محیط، جغرافیای طبیعی، روانشناسی و تاریخ از دانشگاه شهید بهشتی با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شد. آنان دریافته‌اند که بین دانش محیط زیستی و رفتار حامی محیط زیست رابطه معنادار وجود دارد، یعنی دانشجویانی که واحدهایی در زمینه محیط زیست گذرانده‌اند، رفتارهای حامی محیط زیستی بیش‌تر دارند.

صالحی و امام‌قلی (۱۳۹۱) در پژوهش خود دریافته‌اند که ۶۹/۴ درصد از افراد مورد مطالعه (ساکنان شهرستان سنندج) در برابر محیط‌زیست رفتارهای مسئولانه داشته‌اند. همچنین، یافته‌ها حاکی از پایین بودن آگاهی زیست‌محیطی افراد مورد مطالعه است. افزون بر آن، بین محل سکونت، وضعیت تأهل، گروه‌های سنی و آگاهی زیست‌محیطی با رفتارهای زیست‌محیطی رابطه وجود دارد و بین جنسیت و رفتارهای زیست‌محیطی رابطه‌ای وجود ندارد.

علوی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی دریافته‌اند که مشکل‌های مربوط به مسائل محیط‌زیست در اولویت آخر دانشجویان مورد بررسی قرار دارد. همچنین، یافته‌های حاصل حاکی از آن است که میزان اطلاعات دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر در این زمینه، به گونه متوسط کم‌تر از ۵۰ درصد است.

یافته‌های پژوهش صالحی و قائمی‌اصل (۱۳۹۲) نشان داد که میزان شناخت دانش‌آموزان متوسطه شهر بابل نسبت به مسائل و مشکل‌های زیست‌محیطی عام، بالا و نسبت به مسائل و

مشکل‌های زیست‌محیطی خاص، پایین است. همچنین، بین میانگین رفتار زیست‌محیطی در پایه‌های مختلف تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد، اما این تفاوت در بین رشته‌های مختلف تحصیلی دیده نشد. در نهایت، یافته‌های پژوهش نشان داد که نگرش نوین زیست‌محیطی در ایجاد رفتار حفاظت از محیط زیست تأثیر مثبت دارد، اما آموزش و دانش زیست‌محیطی تأثیر چندانی در بروز رفتار زیست‌محیطی ندارد.

حجازی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به شناسایی شاخص‌های محیط زیستی خاک در بین حسابداران، مدیران شهرداری تهران و شهروندان پرداخته تا بر اساس این شاخص‌ها بتوان فعالیت‌های محیط زیستی شهرداری تهران را تعیین و طبقه‌بندی کرد. در ادامه، شاخص‌های محیط زیستی استخراج شده با اقدام‌های انجام شده به وسیله شهرداری تهران در زمینه خاک با یکدیگر مقایسه و سیاست‌ها و راه‌کارهای مورد نیاز برای شهرداری تهران ارائه شد.

یافته‌های پژوهش ابراهیم‌پور و همکاران (۱۳۹۵) با بررسی متون مرتبط نیز نشان داد که توجه به فلسفه معافیت‌های مالیاتی و مراحل اجرای حسابداری زیست‌محیطی می‌تواند هر سازمانی را به سمت پیشبرد هدف‌های توسعه پایدار سوق دهد. همچنین، بررسی یافته‌های حاصل از به‌کارگیری معافیت‌های مالیاتی و مراحل اجرای حسابداری زیست‌محیطی نشان‌دهنده آن است که شرکت‌ها می‌توانند با به‌کارگیری حسابداری زیست‌محیطی از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی طول عمر بیشتری داشته و گامی مثبت برای حفظ محیط زیست و سلامت جامعه بردارند.

به تازگی نیز سبزه‌ای و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با کسب نظر دانشجویان دختر دانشگاه قم دریافتند که بین متغیرهای آگاهی زیست‌محیطی، نگرش زیست‌محیطی، تمایل به رفتار زیست‌محیطی و رفتارهای حامی محیط زیست رابطه معناداری وجود دارد.

بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در میان پژوهشگران خارجی نیز نشان داد که برای نمونه، ینچن (۲۰۰۰) نیز با مطالعه چندین کشور در منطقه آسیا و اقیانوسیه که در آن‌ها تفکر اسلامی غالب بود دریافتند که محیط زیست نباید تنها برای استفاده انسان در نظر گرفته شود و نیازمند مدیریت است. همچنین به انسان‌ها در برابر سوءاستفاده از منابع طبیعی هشدار داده شود. یافته‌های سایکس و همکاران (۲۰۰۲) در مورد نگرش‌ها و آگاهی از مفاهیم قابل توجه زیست‌محیطی دانشجویان استرالیا، برونئی، چین، هند، ژاپن، نیوزیلند، سنگاپور و تایلند نشان داد که لایه اوزون و اثرهای گلخانه‌ای شناخته‌شده‌ترین مفاهیم در تمام کشورها هستند، در حالی که مفاهیم کم‌تر شناخته شده شامل توسعه پایدار، تنوع زیستی و ظرفیت حمل و نقل بودند.

ایگل و همکاران (۲۰۱۰) نیز دریافتند که دانشجویان استرالیا در مورد مسائل مربوط به پایداری آگاهی دارند، اما آن‌ها فاقد تجربه در این چنین مسائل هستند. خلیل و همکاران (۲۰۱۳) به دنبال شناسایی دیدگاه‌های دانشجویان مصر در مورد مفاهیم توسعه پایدار نیز پژوهشگران دریافتند که دانشجویان به اعمال توسعه پایداری در کارهای روزانه خود علاقه‌مند هستند.

احمد و همکاران (۲۰۱۵) نیز به بررسی آگاهی، نگرش‌ها و عملکرد در دانشجویان مالزی پرداخته و دریافتند که پاسخ‌دهندگان به گونه کلی دارای سطح قابل قبولی از درک زیست‌محیطی هستند، اما به گونه قابل توجهی فاقد توانایی در اجرای این شیوه‌ها و برنامه‌ها در فعالیت‌های روزانه خود هستند.

به تازگی نیز وی و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی رابطه آگاهی و نگرش دانشجویان حسابداری مالزی در زمینه توسعه پایدار و مسائل زیست‌محیطی پرداخته و دریافتند که بین دو متغیر ذکر شده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، سطح آگاهی و نگرش پاسخ‌دهندگان بالاتر از متوسط ارزیابی شد.

اگرچه پژوهش‌های مختلف داخلی و خارجی در رابطه با بررسی سطح آگاهی و دانش مربوط به توسعه پایدار صورت پذیرفته و به یافته‌های ارزشمندی دست یافته است، اما متأسفانه تاکنون هیچ پژوهش داخلی به بررسی سطح نگرش و آگاهی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به محیط زیست و توسعه پایدار و همچنین، رابطه نگرش و آگاهی در دانشجویان و دانش‌آموختگان ذکر شده نپرداخته است، لذا با توجه به نقش اثرگذار حسابداران در سازمان و اثر آنان بر گسترش فعالیت‌های توسعه پایدار، لازم است که این مهم مورد بررسی قرار گیرد.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، هفت فرضیه به صورت زیر مطرح می‌شود:

فرضیه اول: بین آگاهی و نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: سطح آگاهی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، بالاتر از متوسط است.

فرضیه سوم: سطح نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، بالاتر از متوسط است.

فرضیه چهارم: بین سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه ششم: بین سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

فرضیه هفتم: بین سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی - پیمایشی است. روش‌های گردآوری اطلاعات اولیه در این پژوهش ترکیبی از روش‌های تحقیق کتابخانه‌ای و میدانی است. در روش کتابخانه‌ای از طریق مطالعه، ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش، چارچوبی مناسب برای موضوع فراهم شده است. در روش میدانی، از طریق ابزار پرسشنامه، اطلاعات مورد نیاز برای بررسی موضوع گردآوری شد. در این پژوهش از پرسشنامه وی و همکاران (۲۰۱۷) برای بررسی سطح نگرش و آگاهی نسبت به محیط زیست و توسعه پایدار استفاده شد. در پرسشنامه‌های ذکر شده از طیف لیکرت پنج گزینه‌ای و گزینه‌های "کاملاً مخالف"، "مخالف"، "مخالف"، "نه موافق و نه مخالف"، "موافق" و "کاملاً موافق" برای پاسخگویی استفاده شد. ترجمه، بومی‌سازی و استفاده از پرسشنامه‌ها پس از دریافت نظرهای کارشناسی و تأیید استادان دانشگاهی و صاحب‌نظران مختلف بوده است، بدین‌معنا که اعتبار ظاهری و محتوایی پرسشنامه‌ها تأیید شد. جمع‌آوری نظرها به شیوه مجازی و حضوری صورت گرفته است. در این زمینه، ابتدا با استفاده از ظرفیت فضای مجازی بانک رایانامه مدرسان و دانشجویان حسابداری سطح کشور تهیه شد و پس از طراحی پرسشنامه در محیط فرم‌نگار گوگل، دعوت‌نامه تکمیل و پرسشنامه الکترونیکی برای کلیه افراد ذکر شده ارسال شد. در شیوه حضوری نیز با استفاده از دانشجویان و مدرسان در دسترس، پرسشنامه‌ها تکمیل شد. در ادامه ۱۱۹ پرسشنامه جمع‌آوری شد که ۳۵ پرسشنامه به شیوه حضوری و ۸۴ پرسشنامه به شیوه مجازی جمع‌آوری شد.

در برآورد پایایی پرسشنامه پژوهش حاضر نیز از ضریب آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. پایایی پرسشنامه آگاهی زیست‌محیطی معادل ۰/۷۶۲ و پایایی پرسشنامه نگرش

زیست‌محیطی برابر با ۰/۸۰۲ حاصل شد که با توجه به اینکه رقم حاصل از آلفای کرونباخ در سطح بالایی قرار دارد، پایایی پرسشنامه پژوهش تأیید شد.

جامعه آماری و نمونه پژوهش

جامعه پژوهش مورد نظر کلیه دانشجویان مقاطع مختلف حسابداری در سطح کشور است. با توجه به اینکه دسترسی به کل افراد ذکر شده با پراکندگی‌های مختلف، سخت و تا حدودی غیرممکن است و آمار رسمی از تعداد آن‌ها نیز وجود ندارد، تعداد جامعه آماری نامشخص فرض شد. بنابراین، برای محاسبه حجم نمونه در جامعه نامشخص از رابطه (۲) استفاده شد. δ انحراف معیار برای داده‌های طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از رابطه (۱) برابر با ۰/۶۶۷ است. با توجه به رابطه (۲) حجم نمونه حدود ۱۷۰ نفر به دست می‌آید (مؤمنی و فعال‌قیومی، ۱۳۸۹).

$$\delta = \frac{\max(x_i) - \min(x_i)}{6} = \frac{5 - 1}{6} = 0/667 \quad (1)$$

$$n = \frac{z^2 \alpha/2 \delta^2}{\epsilon^2} = \frac{(1/96)^2 (0/667)^2}{(0/1)^2} = 170 \quad (2)$$

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های جمعیت شناختی

میانگین سن پاسخ‌دهندگان ۳۲/۴۸ با انحراف معیار ۱۰/۲۶ و میانگین سابقه کار پاسخ‌دهندگان ۹/۶۳ با انحراف معیار ۶/۲۷ است. از پاسخ‌دهندگان ۳۶ نفر زن و ۸۳ نفر مرد بوده‌اند. همچنین، ۲۹ نفر دانشجوی دکتری و ۴۶ نفر دارای مدرک کارشناسی‌ارشد، ۱۳ نفر دانشجوی کارشناسی‌ارشد و ۳۱ نفر نیز دارای مدرک کارشناسی و یا دانشجوی کارشناسی بوده‌اند. اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان می‌دهند که جامعه آماری این مطالعه از شرایط مناسبی برخوردار بوده و واجد شرایط مناسب پاسخگویی بوده‌اند. در نتیجه یافته‌ها، تا آن جا که به ویژگی جامعه شناختی ارتباط پیدا می‌کند، دارای ویژگی کیفی لازم از جمله در زمینه روایی داخلی پژوهش است.

بررسی نرمال بودن داده‌ها

جهت انتخاب آزمون آماری مناسب باید ابتدا نرمال بودن داده‌ها بررسی گردد. برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگوروف-اسمیرنوف^۱ استفاده شد. نتایج آزمون بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش در جدول ۱ نشان داده شده است.

1. Kolmogorov-Smirnov

جدول ۱: بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش

یافته‌ها	آگاهی زیست‌محیطی	نگرش زیست‌محیطی
انحراف استاندارد	۰/۵۴۳۷۶	۰/۶۱۶۳۹
کلموگوروف - اسمیرنوف Z	۰/۸۴۲	۰/۷۰۵
معناداری	۰/۴۲۸	۰/۳۹۲

با توجه به یافته‌های جدول ۱، معناداری هر دو متغیر بالاتر از ۰/۰۵ می‌باشد و بنابراین هر دو متغیر دارای توزیع نرمال هستند، که با توجه به نرمال بودن داده‌ها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای بررسی فرضیه‌ها استفاده نمود.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول پژوهش

در فرضیه اول پژوهش به بررسی رابطه بین آگاهی و نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست با استفاده از آزمون رگرسیون خطی پرداخته شد. جدول ۲ و ۳ یافته‌های این فرضیه را نشان می‌دهد.

جدول ۲: بررسی تأثیرپذیری نگرش زیست‌محیطی از آگاهی زیست‌محیطی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۲۳/۷۳۱	۲۳/۷۳۱	۶۵/۲۳۲	۰/۰۰۰
باقیمانده	۱۶/۱۳۷	۰/۲۰۹		

جدول ۳: ضرایب رگرسیون تأثیرپذیری نگرش زیست‌محیطی از آگاهی زیست‌محیطی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	R	ضریب بتا	t	سطح معناداری
نگرش زیست‌محیطی	آگاهی زیست‌محیطی	۰/۴۳۸	۰/۸۴۶	۶/۳۸۵	۰/۰۰۰

با توجه به جدول ۲ می‌توان بیان داشت که میزان F به دست آمده در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است، لذا آگاهی زیست‌محیطی بر نگرش زیست‌محیطی اثرگذار است. با توجه به R جدول ۳ نیز می‌توان میزان تأثیر را ۴۳/۸ درصد بیان نمود. در نتیجه، می‌توان پیش‌بینی کرد که با افزایش سطح آگاهی زیست‌محیطی، نگرش زیست‌محیطی نیز ارتقا یافته و موجب بهبود درک مسائل توسعه پایدار در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری شود.

فرضیه دوم پژوهش

در فرضیه دوم پژوهش، به بررسی سطح آگاهی دانشجویان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای پرداخته شد. جدول ۴ یافته‌های این فرضیه را نشان می‌دهد.

جدول ۴: یافته‌های آزمون فرضیه دوم پژوهش

مؤلفه	آماره T	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
۱ سطح آگاهی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار	۱/۱۸۲	۲/۷۶	۰/۵۵۲۷۸	۰/۱۴۵

یافته‌ها نشان داد که سطح معناداری به‌دست آمده بالاتر از ۰/۰۵ بوده و در نتیجه، فرضیه پژوهش تأیید نمی‌شود. بدین معنا که میزان آگاهی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار، در سطح کمتر از میانگین قرار دارد. منظور از میانگین نیز میانگین ارزشی طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (عدد ۳) است. نتیجه کلی عدم تأیید فرضیه دوم پژوهش است.

فرضیه سوم پژوهش

فرضیه سوم پژوهش نیز سطح نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست را با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای نشان می‌دهد. در جدول ۵ یافته‌های این فرضیه نشان داده شده است.

جدول ۵: یافته‌های آزمون فرضیه سوم پژوهش

مؤلفه	آماره T	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
۱ سطح نگرش دانشجویان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار	۱/۳۵۴	۲/۸۴	۰/۴۵۲۶۷	۰/۲۵۷

در این فرضیه نیز با توجه به اینکه سطح معناداری به‌دست آمده بالاتر از ۰/۰۵ است، فرضیه پژوهش تأیید نمی‌شود. بدین معنا که سطح نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری

نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار، کمتر از متوسط است. نتیجه نهایی این فرضیه نیز تأیید فرض صفر است.

فرضیه چهارم پژوهش

در فرضیه چهارم به بررسی وجود تفاوت معنادار بین سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد با استفاده از آزمون T مستقل پرداخته شد. جدول ۶ این یافته‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۶: یافته‌های آزمون T مستقل فرضیه چهارم پژوهش

متغیر	آزمون لون		t	معناداری
	F	معناداری		
واریانس برابر	۲/۳۹۵	۰/۱۷۹	-۱/۵۳۴	۰/۲۶۹
واریانس نابرابر	-	-	-۱/۲۶۴	۰/۳۰۵

همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، سطح معناداری آزمون لون معادل ۰/۱۷۹ است که از مقدار خطای ۰/۰۵ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه پژوهش باید بر اساس یافته‌های سطر اول نتیجه‌گیری شود، زیرا اگر مقدار تست لون نشان دهد که دو گروه دارای واریانس غیرمساوی هستند (یعنی مقدار احتمال کم‌تر از ۰/۰۵ باشد) در این صورت باید مقدار t را برای واریانس‌های غیربرابر استفاده کرد و یافته‌های سطر دوم را مورد بهره‌برداری قرار داد (۳۱). همچنین، سطح معناداری نشان می‌دهد که با توجه به بیش‌تر بودن آن از ۰/۰۵، فرضیه پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنادار در سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان حسابداری زن و مرد، مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. یافته نهایی این بخش نیز بیان‌گر عدم تأیید فرضیه پژوهش است.

فرضیه پنجم پژوهش

فرضیه پنجم به بررسی وجود تفاوت معنادار بین سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد با استفاده از آزمون T مستقل پرداخته است. جدول ۷ این یافته‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۷: یافته‌های آزمون T مستقل فرضیه پنجم پژوهش

متغیر	آزمون لون		t	معناداری
	F	معناداری		
واریانس برابر	۱۶/۱۲۹	۰/۰۰۰	--/۹۰۸	۰/۱۸۹
واریانس نابرابر	-	-	--/۶۵۲	۰/۴۳۵

اطلاعات جدول ۵ نشان داد که سطح معناداری آزمون لون معادل ۰/۰۰۰ است که از مقدار خطای ۰/۰۵ کوچک‌تر است. در نتیجه، فرضیه پژوهش باید بر اساس یافته‌های سطر دوم بررسی شود. در این مورد نیز سطح معناداری نشان داد که با توجه به بیش‌تر بودن آن از ۰/۰۵، فرضیه پژوهش مبنی بر وجود تفاوت معنادار آماری در سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد، مورد تأیید قرار نمی‌گیرد، لذا در این فرضیه نیز فرض صفر مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه ششم پژوهش

در فرضیه ششم پژوهش، وجود تفاوت معنادار بین سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی با استفاده از آزمون تحلیل واریانس^۱ بررسی شد. برای مقایسه میانگین دو جامعه (یا نمونه) و بررسی معناداری بین آن‌ها نیز از آزمون‌های Z و یا t استفاده می‌شود، اما زمانی که پژوهشگر بخواهد به بررسی تفاوت میانگین‌های بیش از دو جامعه (یا نمونه) بپردازد، به‌کارگیری آزمون‌هایی از قبیل t امکان‌پذیر نخواهد بود. برای این منظور، در اینگونه پژوهش‌ها از روش تحلیل واریانس استفاده می‌شود. برای نمونه، برای مقایسه تفاوت درآمد بین سه گروه شغلی، از آزمون F یا تحلیل واریانس استفاده می‌شود. افزون بر این، لازم به‌ذکر است که برای بررسی همگن بودن داده‌های مورد مطالعه، از آزمون لون استفاده شد. جدول ۸ یافته‌های این بخش را نشان می‌دهد.

جدول ۸: یافته‌های آزمون لون برای آزمون فرضیه ششم پژوهش

سطح معناداری	Df 2	Df 1	آماره F	آزمون لون
۰/۴۶۵	۱۱۴	۴	۱/۴۵۵	

1. Analysis of variance (ANOVA)

با توجه به سطح معناداری محاسبه شده آزمون لون که از ۵ درصد بزرگ‌تر است، مشکلی در خصوص همگن بودن واریانس‌ها برای آزمون تحلیل واریانس وجود ندارد. یافته‌های حاصل از مقایسه وجود تفاوت معنادار بین سطح آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نیز در جدول ۹ ارائه شده است. در این قسمت واریانس بین گروه‌ها نسبت به واریانس درون گروه‌ها سنجیده شده است.

جدول ۹: یافته‌های تحلیل واریانس تک‌عاملی برای آزمون فرضیه ششم پژوهش

آگاهی زیست‌محیطی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری
بین گروه‌ها	۰/۴۲۶	۴	۰/۱۰۶	۲/۳۴۶	۰/۰۷۵
درون گروه‌ها	۲۰/۱۳۵	۱۱۴	۰/۱۷۶	-	-
کل	۲۰/۵۶۱	۱۱۸	-	-	-

با توجه به یافته‌های جدول ۹ و همچنین، مقدار سطح معناداری آن که بیش‌تر از ۰/۰۵ است، در نتیجه می‌توان بیان داشت که بین آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی، اختلاف معناداری از نظر آماری وجود ندارد. یافته کلی این فرضیه نیز مبنی بر عدم تأیید فرضیه پژوهش است.

فرضیه هفتم پژوهش

در فرضیه هفتم پژوهش نیز وجود تفاوت معنادار بین سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی با استفاده از آزمون تحلیل واریانس بررسی شد. در ادامه برای بررسی همگن بودن داده‌های مورد مطالعه، از آزمون لون استفاده شده است. جدول ۱۰ یافته‌های این بخش را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰: یافته‌های آزمون لون برای آزمون فرضیه ششم پژوهش

آزمون لون	آماره F	Df1	Df2	سطح معناداری
	۳/۲۱۵	۴	۱۱۴	۰/۳۹۴

با توجه به سطح معناداری محاسبه‌شده آزمون لون که از ۵ درصد بزرگ‌تر است، مشکلی در زمینه همگن بودن واریانس‌ها برای آزمون تحلیل واریانس وجود ندارد.

یافته‌های حاصل از مقایسه وجود تفاوت معنادار بین سطح نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نیز در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱: یافته‌های تحلیل واریانس تک‌عاملی برای آزمون فرضیه ششم پژوهش

آگاهی زیست‌محیطی	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معناداری
بین گروه‌ها	۰/۳۰۳	۴	۰/۰۷۵	۱/۹۳۲	۰/۰۶۱
درون گروه‌ها	۱۹/۲۵۴	۱۱۴	۰/۱۶۸	-	-
کل	۱۹/۵۵۷	۱۱۸	-	-	-

با توجه به یافته‌های جدول ۱۱ و همچنین، مقدار سطح معناداری آن که بیش‌تر از ۰/۰۵ است، در نتیجه می‌توان بیان داشت که بین نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی، اختلاف معناداری از نظر آماری وجود ندارد. در نتیجه، این فرضیه نیز مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

به تازگی در حسابداری مسائل مرتبط با توسعه پایدار، مسئولیت‌اجتماعی و سایر موارد مشابه اهمیت زیادی یافته است که دلیل آن توجه به عامل‌های زیست‌محیطی در حسابداری، اهمیت تئوری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و توجه به محیط پیرامونی و مباحث روز حسابداری است. با توجه به اهمیت آگاهی و نگرش زیست‌محیطی به ویژه در حسابداران این پژوهش به بررسی رابطه آگاهی و نگرش زیست‌محیطی در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری پرداخت. از آنجا که توسعه پایدار و حسابداری دارای ارتباط بوده و از قوانین تصویب شده در این زمینه از سوی نهادهای نظارتی برای پایدار رفتار کردن شرکت‌ها می‌توان آن را دریافت، در نتیجه لازم است که حسابداران نیز به این موضوع واقف باشند. از سوی دیگر، با توجه به اینکه دانشجویان امروز، فعالان حرفه‌ای فردا را تشکیل می‌دهند، لازم است که سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی آنان مورد ارزیابی قرار گرفته و برنامه‌ریزی‌های لازم صورت پذیرد. در این پژوهش با استفاده از ابزار پرسشنامه و ۱۱۹ نفر از دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری سطح کشور در مقطع‌های مختلف تحصیلی، در قالب هفت فرضیه رابطه آگاهی و نگرش زیست‌محیطی، سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی، تفاوت در آگاهی و نگرش زیست‌محیطی

دانشجویان زن و مرد و تفاوت در آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان مقطع‌های مختلف تحصیلی بررسی شد.

فرضیه اول پژوهش به بررسی رابطه آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان پرداخت. یافته‌ها نشان داد که بین دو متغیر ذکر شده رابطه مثبت و معناداری در سطح ۴۳ درصد وجود دارد. بدین‌معنا که با افزایش سطح آگاهی زیست‌محیطی، نگرش زیست‌محیطی نیز ارتقا یافته و موجب بهبود درک مسائل توسعه پایدار در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری شود. یافته‌های این بخش نشان داد که آگاهی بر درجه نگرش نسبت به انتخاب رفتار حامی محیط زیست در دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری تأثیر مستقیم دارد. یافته‌های این بخش با یافته‌های پژوهش‌های سبزه‌ای و همکاران (۱۳۹۵) و وی و همکاران (۲۰۱۷) است.

در فرضیه دوم و سوم پژوهش به بررسی سطح آگاهی و نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست پرداخته شد. یافته‌های این بخش نشان داد که سطح آگاهی و نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری نسبت به مسائل مرتبط با توسعه پایدار و محیط زیست، کم‌تر از متوسط و در سطح غیرقابل قبول است. این موضوع می‌تواند ناشی از جدید بودن موضوع در ایران، عدم ورود گسترده پژوهشگران و استادان و همچنین، عدم اشاره گسترده به این موضوع در مباحث‌های درسی باشد. نتیجه کلی این فرضیه‌ها که عدم مناسب بودن سطح نگرش و آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری را نشان می‌دهد، می‌تواند زنگ خطری برای جامعه حرفه‌ای و دانشگاهی باشد، زیرا دانشجویان و دانش‌آموختگان بدون اطلاع کافی از مسائل زیست‌محیطی وارد فضای تجارت و بازار کار شده و بدون توجه به اهمیت این مسأله، مشکل‌های عدیده‌ای را برای شرکت به وجود خواهند آورد. یافته‌های این بخش در زمینه ناکافی بودن اطلاعات زیست‌محیطی همسو با یافته‌های پژوهش‌های صالحی و امام‌قلی (۱۳۹۱) و علوی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۱) و مخالف با یافته‌های ایگل (۲۰۱۰)، احمد (۲۰۱۵) و وی و همکاران (۲۰۱۷) است. این تفاوت می‌تواند ناشی از توسعه‌یافتگی بیش‌تر کشورهای مورد بررسی در زمینه توسعه پایدار و حفظ محیط زیست باشد.

فرضیه چهارم و پنجم پژوهش به بررسی تفاوت در سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری زن و مرد پرداخت. این یافته‌ها نشان داد که بین آگاهی زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان زن و مرد تفاوت معناداری وجود ندارد. با توجه به اهمیت آگاهی در زمینه رفتارهای زیست‌محیطی و نقشی که دانشجویان و دانش‌آموختگان دختر

می‌توانند در آینده به عنوان اعضای فعال جامعه در بخش‌های تولیدی، اجتماعی و اقتصادی و همچنین، اعضای اصلی خانواده‌ها به عنوان مادر در تربیت فرزندان و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای مدنی به نسل‌ها بعد بازی کنند، این انتظار وجود داشت که سطح نگرش و آگاهی پاسخ‌دهندگان زن بیش‌تر از پاسخ‌دهندگان مرد باشد که این انتظار محقق نشد. یافته‌های این بخش در زمینه عدم تفاوت اطلاعات زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان زن و مرد همسو با یافته‌های صالحی و امام‌قلی (۱۳۹۱) است.

در فرضیه ششم و هفتم پژوهش به بررسی تفاوت در سطح آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری در مقاطع مختلف تحصیلی پرداخته شد. این انتظار وجود داشت که با بالا رفتن مقطع تحصیلی دانشجویان، اطلاعات زیست‌محیطی آنان افزایش یابد که این انتظار محقق نشد. یافته‌های این بخش مبنی بر تفاوت در مقاطع تحصیلی با پژوهش صالحی و قائمی‌اصل (۱۳۹۲) مخالف است که این مسأله می‌تواند ناشی از پایین بودن سطح اطلاعات زیست‌محیطی دانشجویان و دانش‌آموختگان حسابداری باشد.

انجام این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است که محافظه‌کاری برخی پاسخ‌دهندگان در پاسخ‌گویی به سؤال‌های پرسشنامه و نبود انگیزه کافی در برخی از پاسخ‌دهندگان، از این دست عوامل است.

یافته کلی پژوهش بیان نمود که سطح اطلاعات زیست‌محیطی دانشجویان حسابداری در سطح قابل قبولی نیست، اما بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد که برای ترویج و گسترش فرهنگ زیست‌محیطی در حسابداری می‌تواند مؤثر واقع شود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود که دانشجویان و دانش‌آموختگان، استادان و پژوهشگران به موارد مرتبط با توسعه پایدار، محیط زیست، حسابداری سبز و مسئولیت اجتماعی بیش از پیش توجه نموده و آن را در برنامه‌های خود قرار دهند تا از این طریق سطح آگاهی زیست‌محیطی در جامعه حسابداری افزایش یابد. به برنامه‌ریزان نیز پیشنهاد می‌شود که در برنامه‌های آموزشی حسابداری، جایگاه مناسبی برای مطالب محیط زیست و توسعه پایدار قرار دهند تا دانشجویان بیش از پیش با این مقوله مهم آشنا شوند. به پژوهشگران آتی نیز توصیه می‌شود علل عدم توجه جامعه حرفه‌ای و دانشگاهی به توسعه پایدار را شناسایی و مطابق با یافته‌ها، برنامه آموزشی دانشگاهی و حرفه‌ای مناسب را طراحی کنند. همچنین، بررسی تأثیر عوامل تعدیل‌گر مانند سن و تأهل بر رابطه بین آگاهی و نگرش زیست‌محیطی دانشجویان نیز پیشنهاد می‌شود.

منابع

- ابراهیم‌پور، م.، عیلامی‌رودم‌عجنی، ف. و خسروی‌زادبند، ح. (۱۳۹۴). "حسابداری زیست محیطی و چالش‌های پیش روی آن در ایران". *حسابداری سلامت*، ۴ (۳)، ۱۰۸-۱۲۸.
- حجازی، ر.، طاهری، م. و اسلامی، ک. (۱۳۹۳). "شاخص‌سازی هزینه‌های محیط زیست در زمینه آلودگی خاک". *حسابداری سلامت*، ۳ (۱)، ۴۲-۶۰.
- صالحی، ص. و امام‌قلی، ل. (۱۳۹۱). "مطالعه تجربی رابطه آگاهی و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه مناطق شهری و روستایی شهرستان سنندج)". *مسائل اجتماعی ایران*، ۳ (۱)، ۱۲۱-۱۴۷.
- صالحی، ص. و قائمی‌اصل، ز. (۱۳۹۲). "بررسی رابطه آموزش زیست محیطی و رفتارهای حفاظت از محیط زیست (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر بابل)". *آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۱ (۳)، ۶۷-۷۹.
- علوی‌مقدم، س.م.ر.، مکنون، ر.، بابازاده‌ناصری، ع.، خانمحمدی‌هزاوه، م.ر. و افتخاری‌یگانه، ی. (۱۳۹۱). "ارزیابی آگاهی، نگرش و عملکرد دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر در خصوص محیط زیست". *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۴ (۴)، ۱۴۷-۱۵۴.
- فردوسی، س.، مرتضوی ش. و رضوانی، ن. (۱۳۸۶). "رابطه بین دانش زیست محیطی و رفتارهای محافظت از محیط". *پژوهشنامه علوم انسانی*، ۵۳ (۱۴)، ۲۵۳-۲۶۶.
- مومنی، م. و فعال‌قیومی، ع. (۱۳۸۹). تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS. تهران، انتشارات کتاب نو.
- سبزه‌ای، م.، قلی‌پور، س. و آدینه‌وند، م. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین آگاهی، نگرش و رفتار حامی محیط زیست دانشجویان دختر دانشگاه قم. *آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۴ (۴)، ۵-۱۶.
- نمازی، م.، رجب‌دردی، ح. و روستامیمندی، ا. (۱۳۹۶). "تدوین الگوی توسعه پایدار اخلاق حرفه‌ای حسابداری". *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۲ (۴)، ۷۳-۸۳.
- Ahmad, A., Rahim, L., Pawanteh, S. and Ahmand, F. (2012). "The Understanding of Environmental Citizenship among Mala-sian Youth: A Study on Perception and Participation". *Asian Social Science*, 8 (5): 85-89.
- Ahmad, J., Noor, S. and Ismail, N. (2015). "Investigating Students' Environmental Knowledge, Attitude, Practice and Communication". *Asian Social Science*, 11 (16): 284-293.
- Altner, G. and Michelsen, G. (2005). "Baustelle Hochschule. Nachhaltigkeit als Neues Fundament für Lehre und Forschung". *Politische Ökologie*, 12: 93.

- Crane, A., Matten, D. and Spence, L. (2008). Corporate Social Responsibility: In Global context. In: Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in Global Context, Routledge, London.
- Daub, C.H. (2007). "Assessing the Quality of Sustainability Reporting: An Alternative Methodological Approach". *Journal of Cleaner Production*, 15 (1): 75-85.
- Eagle, L., Low, D., Case, P. and Vandommele, L. (2010). "Attitudes of Undergraduate Business Students toward Sustainability Issues". *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 16 (5): 650-668.
- Elkington, J. (1998). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century*, Canada, New Society Publishers.
- Hansen, J. and Lehmann, M. (2006). "Agents of Change: Universities as Development Hub". *Journal of Cleaner Production*, 14 (9-11): 820-829.
- Henri, J. and Journeault, M. (2008). "Environmental Performance Indicators: an Empirical Study of Canadian Manufacturing Firms". *Journal of Environmental Management*, 87 (1): 165-176.
- Hines, J., Hungerford, H. and Tomera, A. (1986). "Analysis and Synthesis of Research on Responsible Environmental Behavior, a Meta-analysis". *Journal of Environmental Education*, 18 (2): 1-8.
- Khalil, D., Ramzy, O. and Mostafa, R. (2013). "Perception towards Sustainable Development Concept: Egyptian Students' Perspective". *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 4 (3): 307-327.
- Kollmuss, A. and Agyeman, J. (2002). "Mind the Gap: why do People act Environmentally and what are the Barriers to Pro-environmental Behavior". *Environmental Education Research*, 8 (3): 239-260.
- Lozano, R. and Huisinigh, D. (2011). "Inter-linking Issues and Dimensions in Sustainability Reporting". *Journal of Cleaner Production*, 19 (2-3): 99-107.
- McKinley, A. (2008). *The Drivers and Performance of Corporate Environmental and Social Responsibility in the Canadian Mining Industry*. Master Thesis, Geography Department and Center for Environment University of Toronto.
- Sykes, H., Yencken, D., Fien, J. and Choo, F. (2002). Living systems, sustainability education, and institutional change, In D. Yencken, J. Fien & H. Sykes (Eds.), *Environment, education and society in the Asia-Pacific, Local traditions and global discourses*, London, Rutledge (Chap. 9).

Thomas, T. (2005). "Are Business Students Buying it? A Theoretical Framework for Measuring Attitudes toward the Legitimacy of Environmental Sustainability". *Business Strategy and the Environment*, 14 (3): 186-197.

UNESCO. (1977). Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tblisi, USSR, October 14-26, 1977. Paris: s.n.

United Nations (1992). Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development (p. 224), New York, United Nations Department of Public Information.

United Nations. (2010). World Programme of Action for Youth, New York, United Nations Publishers.

Wee, M.I., Ariffin, F.N., Foo Ng, T. and Ahmad Shabudin, A.F. (2017). Awareness and Attitudes Towards Sustainable Development Amongst Higher Education Students in Penang, Malaysia, Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education Part of the series World Sustainability Series, 4: 49-64.

Yencken, D. (2000). Young People: Implications for Environmentalism, In: D. Yencken, J. Fien, & H. Sykes (Eds.), *Environment, education and society in the Asia-Pacific, Local traditions and global discourses*, London: Routledge (Chap. 10).